

Uvod

Leta 2009 sem daljši čas gostovala na Univerzi v Hongkongu in vsak dan nekaj ur s svojo hčerko preživela na otroških igriščih sredi betonske džungle. Opazila sem, da so se matere na igriščih med seboj močno razlikovale ne le po ekonomskem statusu, barvi kože in govorici, temveč tudi po tem, v kakšnem formalnem odnosu so bile z otroki, ki so plezali po plezalih. Kaj kmalu sem ugotovila, da sem bila na igriščih praviloma edina biološka mama, a materinstvo drugih je bilo več kot očitno. Skrbele so, da so bile gugalnice v večnem zibanju, z otroki so se pogovarjale, jih tolažile, tekale za njimi, jih preoblačile in hranile. Njihovo materinstvo ni bilo biološko, temveč globalno materinstvo skrbstvenih delavk iz revnih predelov Indonezije in Filipinov, ki so s hongkonškimi otroki preživele dvanajst ali šestnajst ur dnevno, jim pripovedovale pravljice iz svojih vasi, brez katerih ti otroci – tako, kot vsi otroci tega sveta – niso mogli zaspati. To sem poimenovala socialno starševstvo.

Pred kratkim sta mi stara prijateljca, ugledna angleška profesorica in italijanski psihiater, pripovedovala o svojih osebnih zagatah, ki jih imata z odraslimi otroki, ki niso poročeni, čeprav imajo dlje časa trajajoče intimne odnose z osebami nasprotnega spola. Moja sogovornika si nista želela le vnukov, ampak sta se ubadala še z drugimi vprašanji. Na primer, kako je mogoče, da ima hčerka lahko partnerja, ki je »socialno šibkejši« in ki mladi ženski višjega srednjega sloja ne prinese novih možnosti na lestvici statusne mobilnosti? Prav nasprotno, ona zasluži več denarja in ima uglednejšo službo od njega, ki je komaj doštudiral. Čeprav nič od naštetega ni sodilo v okvir znane predstave mojih prijateljev o uspešnem zakonu, pa sta oba obenem ugotovila, da so njihovi otroci z izbranimi partnerstvi v resnici zadovoljni in da so njihovi intimni odnosi izpolnjujoči.

A za te mlade ljudi je odprtih veliko med seboj enakovrednih ljubezenskih in družinskih izbir, ki jih za njihove starše nekoč ni bilo. Morda se poročijo

ali ostanejo skupaj neporočeni. Morda bodo imeli biološke otroke ali pa bodo ostali brez njih. Lahko se odločijo za to, da bodo postali starši otroku iz ene od sirotišnic nekaj tisoč kilometrov stran, ali pa ugotovijo, da bodo lahko imeli otroke le, če dobijo darovano spolno celico tretje osebe. S svojimi partnerji se lahko razidejo po tem, ko že imajo otroke in najdejo nova partnerstva, kjer imajo novi partnerji tudi otroke in se občasno vsi skupaj srečajo na družinskem kosilu. Lahko pa se razidejo in vsak zase nadaljujejo odnos starševstva, medtem ko partnerstva ni več. Svojo paleto ljubezenskih izbir lahko razširijo in si poiščejo partnerja ali partnerko med ljudmi istega spola ali druge etničnosti, barve kože in običajev. Še nikoli ni obstajala tako velika verjetnost kakor danes, da bodo odrasli otroci doživeli izkušnjo socialnega starševstva in socialnega sorodstva. Tako je zagata, ki jo občutita ostarela starša, v resnici zgoščen povzetek paradigmatskih procesov, ki so se zgodili na področju intimnih partnerstev, porok in starševstva v zadnjih desetletjih in ki jih obravnava ta knjiga. Kako je mogoče, da se je v eni sami generaciji staršev in otrok toliko spremenilo?

A v svetu globalnih sprememb in globalnih izbir obstajajo tudi globalne neenakosti. Mnogi ljudje imajo manj izbir kot opisana odrasla otroka in morajo skrbeti za tuje družine, da lahko preživijo svoje. Ko sem imela leta 2005 srečo, da sem intervjuvala eno od velikih pionirk slovenskega socialnega dela (cf. Završek 2005a, 2006), ki je v visoki starosti še živela na svojem domu, mi je na vprašanje, kako ji to uspe, dejala: »Moja Bosanka mi pomaga!« »Bosanka« je postala metafora za množice žensk, ki opravljajo skrbstveno delo za druge daleč od doma. Medtem za njihove otroke opravljajo socialno starševstvo drugi ljudje.

Od nekaterih žensk se torej pričakuje, da s svojim delom prinašajo denar, druge pa same želijo postati ekonomsko samostojne, a ne ene ne druge svoje identitete ne povezujejo zgolj z naravnim materinstvom. Tudi to je eden od razlogov, zakaj ima ideja socialnega starševstva v knjigi osrednje mesto. Nekatero oblike socialnega starševstva poznamo že vso človeško zgodovino, druge pa so posledica sodobnih sprememb v načinu življenja in načinih razmišljanja. Čeprav se včasih zdi, da gre za nov pojav, sta bila socialno sorodstvo in starševstvo vedno ena izmed oblik medsebojnega življenja, saj so družinske skupnosti skoraj praviloma vključevale ljudi, ki so bili med seboj povezani biološko in nebiološko.

Z uporabo različnih perspektiv, kot so zgodovinska, transnacionalna, primerjalna, etnografska in narativna, ta knjiga izpostavi pet pomembnih

socialnih kontekstov, kjer se srečamo s socialnim starševstvom: zaton porok in razširjanje različnih oblik intimnega življenja, mednarodne posvojitve, transnacionalne globalne družine, otroške izkušnje z življenjem v mavričnih družinah in uporabo reproduktivne tehnologije za prihodnje starševstvo. V teh petih družbenih kontekstih, ki Slovenijo povezujejo z globalnim svetom, se prepletata biološko in socialno starševstvo, ki prinašata nove izzive, nova vprašanja in nova poimenovanja in ki stare hierarhije in konstruirane meje pometata na smetišče preteklosti.